

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej Pani mgr inż.arch. Krystyny Ilmurzyńskiej

pt.: „Ewolucja przestrzenna Ursynowa Północnego w Warszawie w latach 1971-2018”

wykonanej pod opieką promotorską

Pani dr hab.inż.arch. Katarzyny Pluta, prof. nadzw. PW

w Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej

1. Podstawa opracowania

- 1.1. Zlecenie Prodziekana ds. Nauki Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, Pani dr hab. inż. arch. Krystyny Solarek, prof. nadzw. PW na opracowanie recenzji rozprawy doktorskiej mgr inż.arch. Krystyny Ilmurzyńskiej : pismo z dnia 29.05.2019 (wpłynęło 7.06.2019)
- 1.2. Ustawa o stopniach i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz. U. nr 65 poz. 595 z dnia 14 marca 2003 r z późniejszymi zmianami (tekst jednolity na podstawie Dz. U. z 27.09.2017 r. poz. 1789)
- 1.3. Rozporządzenie MNiSzW w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzenia czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym, oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora z dnia 26.09.2016, Dz. U. z 30.09. 2016 poz.1586
- 1.4. Rozprawa doktorska: Krystyna Ilmurzyńska „Ewolucja przestrzenna Ursynowa Północnego w Warszawie w latach 1971-2018” (oprawiony wydruk A4), Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2019 (wpłynęła 7.06.2019)

2. Ocena części formalnej rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Krystyny Ilmurzyńskiej pt. „*Ewolucja przestrzenna Ursynowa Północnego w Warszawie w latach 1971-2018*” jest jednotomowym, bogato ilustrowanym opracowaniem w formie wydruku komputerowego formatu A4, o objętości 408 numerowanych stron, oprawnym w okładkę z nazwami Wydziału i Uczelni. Faktycznie objętość egzemplarza dostarczonego recenzentowi jest większa, gdyż rozdział 9. (str.370-388) wydrukowano przez pomyłkę dwukrotnie. Układ graficzny tekstu i ilustracji (w tym licznych, cennych z merytorycznego punktu widzenia, reprodukcji materiałów źródłowych- planów urbanistycznych o różnej skali oraz projektów architektonicznych) jest utrzymany na wysokim poziomie edytorskim. Mankamentem jest decyzja Autorki o jednostronnym wydruku pracy. Przy tak znaczącej objętości sprawia to, że jej lektura staje się kłopotliwa, zarówno ze względu na ciężar tomu, jak i na jego częściową dezintegrację po kilkukrotnym zaledwie otwarciu (nie wspominając o negatywnym aspekcie ekologicznym tej decyzji).

Dyscypliną wiodącą pracy jest *architektura i urbanistyka*, natomiast poruszane w niej problemy są interdyscyplinarne i związane są także z socjologią, geografią miast, ekologią, czy nawet polityką i uwarunkowaniami prawnymi i kulturowymi, w jakich powstawały wielkie osiedla mieszkaniowe w okresie PRL i w jakich funkcjonują one do dzisiaj. Pozostaje to nie bez wpływu na całościową, merytoryczną ocenę rozprawy doktorskiej.

Struktura formalna rozprawy doktorskiej jest prawidłowa, charakterystyczna dla opracowań naukowych o podobnym charakterze. Tom otwierają streszczenia w języku polskim (str.1-2) oraz angielskim (str.3-4), po których Doktorantka umieściła *Spis Treści* (str. 5-8). Merytoryczna część rozprawy rozpoczyna się od strony 9 i składa się z dziewięciu części: *Wstępu* (str.9-50) oraz 7 rozdziałów (łącznie str.51-368), po których zamieszczono ostatnią, część pracy pt. *Podsumowanie, wnioski, weryfikacja założonych tez pracy* (str. 370-388). Następnie został zamieszczony *Załącznik 1. Orientacyjny plan obszaru Ursynowa Północnego* (str.389), po którym czytelnik odnajdzie obszerną *Bibliografię* (str. 390-400) oraz *Spis ilustracji i tabel* (str.401-408).

Oceniana rozprawa została prawidłowo skonstruowana, w sposób ilustrujący dobrą znajomość warsztatu naukowego przez Autorkę i jej struktura nie budzi większych wątpliwości. Wszystkie rozdziały (w tym także *Wstęp i Podsumowanie...*), zostały podzielone na podrozdziały pierwszego-, a w razie konieczności także drugiego-, trzeciego-, a niekiedy nawet czwartego rzędu, co jest charakterystyczne dla opracowań naukowych. Natomiast niektóre z

nich, zwłaszcza dłuższe, posiadają także własne podsumowania. Bogactwo literatury i materiałów źródłowych (widocznych tak w bibliografii, jak i przedstawionym w rozdz. 1.8 *Stanie wiedzy w zakresie tematu badań* - str. 20-50) , a także materiałów ikonograficznych, udowadniają, że Pani mgr inż. arch. Krystyna Ilmurzyńska jest doświadczonym naukowcem.

Pewien niedosyt budzą niewielkie rozmiary większości, spośród 147 ilustracji- w tym np. doskonałych rysunków autorskich Doktorantki (zwłaszcza il.71, str. 235, il.127, str.334, il.146, str.385), które ocierają się o granicę nieczytelności. Pani Krystyna Ilmurzyńska chętnie posługuje się przypisami dolnymi, chociaż są to zazwyczaj jedynie odniesienia do literatury, materiałów źródłowych lub - niezwykle cennych dla oryginalności pracy - przeprowadzanych przez Autorkę wywiadów z projektantami. Praca pod względem merytorycznym jest opracowaniem z zakresu historii urbanistyki najnowszej. W publikacjach historycznych, w tym także z dziedziny historii sztuki, architektury i urbanistyki, obszerne przypisy dolne bardzo często pełnią rolę informacyjną, uzupełniającą w stosunku do prowadzonej w tekście narracji. Pozwalają także utrzymać jej płynność. Wydaje się zatem całkowicie uprawnionym, a także korzystniejszym dla klarowności prowadzonej w rozprawie narracji, gdyby część tekstu znalazło się w przypisach. Dotyczy to przede wszystkim części akapitów o czysto informacyjnym charakterze, jak np.: pełne składy zespołów autorskich na każdym z etapów opracowania projektów i planów Ursynowa; wielokrotne przedstawianie wzajemnych zależności pomiędzy inwestorem, zleceniodawcą, wykonawcami i mocodawcami- decydentami w procesie projektowym i realizacyjnym zespołu osiedli, czy też bardzo dokładnych danych demograficznych lub szczegółowych omówień systemów budownictwa uprzemysłowionego okresu PRL (zwłaszcza rozdz. 3 oraz podrozdziały: 6.1, 6.2, 6.3, 7.3, 7.4 i 8.4).

Praca napisana jest językiem adekwatnym do jej wysokiej- zdaniem recenzenta- wartości naukowej, a pomimo wielu specjalistycznych określeń, jest to dobra polszczyzna, zrozumiała zapewne także dla laika. Recenzent zauważył jedno niefortunne sformułowanie („*nieciągłość przebiegu ciągów pieszych*” str.336, które na kolejnej stronie zostało już zamienione na zdecydowanie lepiej brzmiący „*brak ciągłości*”) oraz jedną pomyłkę w podpisie ilustracji (il.101, str.270). W tytule rozdziału 6 (str.249) niepotrzebnie znalazł się odnośnik do ilustracji 88. W pracy zauważono nieliczne literówki (np. str. 20, 21,174,187, 189, podpis pod il.103 str.277), co świadczy o niezwykłej staranności Autorki.

Stwierdzam niniejszym, że pomimo niewielkich niedociągnięć, pod względem formalnym rozprawa doktorska pt. „*Ewolucja przestrzenna Ursynowa Północnego w Warszawie w latach 1971-2018*” spełnia wszelkie kryteria stawiane przed opracowaniami tego typu.

3. Ocena części merytorycznej rozprawy doktorskiej

Jak już wcześniej zaznaczono, rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Krystyny Ilmurzyńskiej pt. „*Ewolucja przestrzenna Ursynowa Północnego w Warszawie w latach 1971-2018*” jest niezwykle interesującą pozycją naukową z zakresu historii polskiej urbanistyki najnowszej. A zarazem opracowaniem interdyscyplinarnym, dotyczącym problematyki ekologicznej, społecznej, ekonomicznej, przemian prawno-ustrojowych, które miały wpływ na rozwój przestrzenny wielu miast w Polsce w ciągu ostatniego półwiecza. Wybór zespołu osiedli na Ursynowie Północnym jako „*case study*” jest w pełni uzasadniony. Przede wszystkim ze względu na jego skalę i znaczenie dla rozwoju polskiej myśli urbanistycznej na tle powstających w Polsce w tym czasie zespołów mieszkaniowych, a także dostępność danych publikowanych, udokumentowaną zarówno w warstwie bibliograficznej (str.390-400), jak i przedstawionym stanie badań dotyczących omawianego obszaru (str.21-24). Autorka, co wynika z treści pracy i wspomnianych zestawień, miała też możliwość dotarcia do wielu niepublikowanych materiałów źródłowych (w tym wielu opracowań planistycznych oraz projektów urbanistycznych i architektonicznych) dotyczących Ursynowa, przeprowadzała wieloletnie badania *in situ* (których wyniki prezentowała też w kilku, znanych recenzentowi, publikacjach naukowych). Ogromną wartością pracy są też stanowiące tło dla rozważań naukowych wywiady, przeprowadzane przez Panią mgr inż. arch. Krystynę Ilmurzyńską z projektantami zespołu osiedli, a także poszczególnych, charakterystycznych dla współczesnego obrazu Ursynowa Północnego obiektów architektonicznych i przestrzeni publicznych. Wnoszą one do rozprawy wiele nieznanych wcześniej informacji, pomagających Autorce lepiej niż w dotychczas dostępnych publikacjach, przedstawić pierwotne założenia ideowe projektu oraz jego ewolucję i dostosowanie do realiów inwestycyjnych w czasie ostatnich kilkudziesięciu lat. W przyjętej metodzie pracy (omówionej na str.12), którą recenzent uznaje za prawidłową, te dwa ostatnie aspekty wydają się najcenniejsze. Na dodatek pozwoliły one Pani mgr inż. arch. Krystynie Ilmurzyńskiej na stworzenie propozycji rozwiązań projektowych, jako niezwykle cennej warstwy aplikacyjnej pracy (do których powrócę w dalszej części recenzji). Propozycje te pozostają w ścisłym związku z pierwotnymi założeniami przestrzennymi zespołu osiedli na Ursynowie Północnym stanowiąc twórczą kontynuację tych myśli (czego, jak wiadomo z lektury dysertacji i własnych obserwacji recenzenta, nie można powiedzieć o wszystkich elementach tworzących obecną kompozycję urbanistyczną tego obszaru).

Doktorantka określa precyzyjnie zakres (czasowy i terytorialny) badań, stawia także cztery istotne pytania badawcze. Formułuje też trzy tezy, z których każda mogłaby być tezą dla osobnej rozprawy doktorskiej. W wyniku przeprowadzonych na 379 stronach merytorycznej części pracy rozważań, udaje jej się udzielić na te pytania satysfakcjonujących odpowiedzi. A także obronić i potwierdzić zaprezentowane w tezach stwierdzenia. Prezentuje przy tym niezwykle bogatą i wszechstronną znajomość omawianej problematyki, zarówno w odniesieniu do szczegółowego obszaru Ursynowa Północnego, jak i do tzw. *wielkich osiedli mieszkaniowych* w skali europejskiej.

Konstrukcja pracy jest prawidłowa, a większość tytułów rozdziałów i podrozdziałów odpowiada ich treści. Na tym tle kontrowersyjne wydają się tytuły kilku podrozdziałów: 7.5. *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego M. St. Warszawy z dnia 10 października 2006*; 7.6. *Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Ursynowa Północnego* (wraz z tytułami podrozdziałów 2-rzędu) oraz 8.6.2. *Strategia rozwoju Warszawy*. Recenzent sugerowałby zmianę tych tytułów według schematu, który odpowiadałby ich faktycznej treści, np. : 7.5. *Rola (Znaczenie) SUIKZP M. St. Warszawy z dn. 10.10.2006 dla ewolucji przestrzennej Ursynowa Północnego*. Podobnie dla kolejnych omawianych w pracy dokumentów planistycznych. Autorka nie przytacza bowiem (całkowicie słusznie) pełnych tekstów tych opracowań (co sugerują tytuły podrozdziałów), a jedynie analizuje ich wpływ na zmiany struktury przestrzennej zespołu osiedli na Ursynowie Północnym.

Przedstawiając rozdział 1.8. *Stan wiedzy w zakresie tematu badań* (str.20-50) Doktorantka wyodrębnia 7 nurtów badań, w jakich przedstawiana jest struktura funkcjonalno-przestrzenna w interdyscyplinarnej literaturze naukowej dotyczącej procesów funkcjonowania osiedli mieszkaniowych (str.26). Szeroko omawia każdy z nurtów podając najważniejsze- jej zdaniem- pozycje polskie i zagraniczne, co świadczy o jej wyjątkowej erudycji. Oczywiście znacznie więcej publikacji (a także wartościowych materiałów niepublikowanych) zostało przytoczonych w bibliografii (str.390-400). Tym niemniej wydaje się, że w tym zestawieniu zabrakło kilku ważnych polskich pozycji naukowych. Dotyczy to przede wszystkim jakichkolwiek z wielu publikacji dotyczących badań jakościowych osiedli mieszkaniowych (czyli mieszczących się w określonym przez Doktorantkę nurcie 4) autorstwa G.Schneider-Skalskiej, E. Niezabitowskiej z zespołem, B. Komar, B. Kucharczyk-Brus, J. Kobylarczyk, G. Rembarz czy I. Mironowicz. Zabrakło także interesującej pozycji książkowej autorstwa E.Szczerek pt. *Rewitalizacja osiedli mieszkaniowych a ciągłość i komplementarność przestrzeni publicznych współczesnego miasta*, która należy do przedstawionego przez Doktorantkę nurtu 6.

W rozdziale 2. *Rys historyczny kształtowania zespołu osiedli Ursynów Północny* (str.51-103) Pani mgr inż.arch. Krystyna Ilmurzyńska szczegółowo przedstawia przykłady europejskich osiedli mieszkaniowych, zrealizowanych wcześniej lub równoległe z Ursynowem Północnym (w tym omówionego m.in. we wspomnianej książce E.Szczerek os. Marzahn w Berlinie). Mogłoby to stanowić temat odrębnej rozprawy doktorskiej. Recenzent żałuje jednak, że Doktorantka nie zdecydowała się przedstawić jakichkolwiek referencyjnych przykładów polskich osiedli mieszkaniowych, które w odróżnieniu od europejskich powstawały w identycznych w stosunku do Ursynowa uwarunkowaniach systemowych i ekonomicznych. Chodzi tutaj przede wszystkim o os.Tysiąclecia w Katowicach (proj. H. Buszko i A.L. Franta z zespołem 1960-2005), czy zespół osiedli mistrzejowickich w Krakowie (proj. W. Cęckiewicz z zespołem 1963-1982) . Ich analiza porównawcza z omawianym zespołem osiedli mogłaby dodatkowo podkreślić unikalny charakter Ursynowa Północnego. Zwłaszcza, że pomimo deklaracji, które sugeruje tytuł podrozdziału 2.1.2 , niektóre z przedstawianych osiedli europejskich skalą i sposobem zagospodarowania odbiegają znacząco od Ursynowa.

Pośród wielu zalet dysertacji należy wymienić przede wszystkim kompleksowe i pełne omówienie zasad kształtowania struktury przestrzennej Ursynowa Północnego w okresie blisko 50 lat (1971-2018), a biorąc pod uwagę przytoczenie wcześniejszych opracowań planistycznych dla tego obszaru, które legły u podstaw koncepcji zespołu osiedli w paśmie Ursynów-Natolin, nawet o dekadę dłuższym. Doktorantka wnikliwie przedstawia wszelkie aspekty powstawania kolejnych wersji projektów i planów regulacyjnych oraz ich realizacji. Porusza się przy tym równie płynnie w problematyce planistycznej, urbanistycznej i architektonicznej, a także socjologicznej.

Szczególne miejsce w dysertacji zajmują przekształcenia wspólnych terenów zielonych osiedla (zwłaszcza w podrozdziale 7.8), które mają bezpośredni wpływ na jakość środowiska zamieszkania i są , jak słusznie zauważa Pani mgr inż.arch. Krystyna Ilmurzyńska „nośnikami lokalnej tożsamości”. Widoczne to jest także w przytoczonych w doktoracie przypadkach zaangażowania społecznego w ich ochronę i przekształcenia. Autorka w sposób niezwykle interesujący zestawia ilustracje pierwotnych projektów poszczególnych części zespołu osiedli i ich lotnicze fotografie z ponad 40 lat istnienia, co pomaga zobrazować omawiane przez nią szczególnie na kartach dysertacji przemiany zarówno terenów zabudowy, jak i zieleni. Wykazuje, że „realizacja koncepcji projektowych opartych na odmiennych (od pierwotnych- przyp.rec.) założeniach , przede wszystkim obejmujących prymat kompozycji nad dążeniem do naturalności związków krajobrazu i terenów zabudowy stanowi (...) zagrożenie dla pierwotnych idei

przestrzennych Ursynowa Północnego.”(str.321). Chociaż wielokrotnie podkreśla w pracy, że realizacja i tak jedynie w „generaliach” odpowiadała pierwotnym założeniom.

Autorka przybliżyła wiele spośród zrealizowanych (zwłaszcza od 1984 roku do 2018 roku) obiektów architektonicznych o różnej funkcji oraz kilka, które nie doczekały się realizacji. Komentuje ich rolę w kształtowaniu przestrzeni wspólnych o zróżnicowanym charakterze. Podkreśla, że pomimo wielu realizacji kubaturowych nie udało się do końca zrealizować idei zawartych w pierwotnym planie zespołu osiedli i późniejszych planach regulacyjnych al. KEN odnośnie zróżnicowania form i wprowadzenia funkcji o charakterze ogólnomiejskim, w tym zapewnienia wystarczającej ilości miejsc pracy. Ursynów Północny pozostaje przede wszystkim dość dobrze wyposażoną w usługi (przede wszystkim podstawowe i edukacyjne) i zielone obszary urządzone dzielnicą mieszkaniową. Nie udało się zrealizować budynków administracji publicznej, które mogłyby wzmocnić śródmiejski charakter obszaru. Jednym z najważniejszych funkcjonalnie i kompozycyjnie obiektów pozostaje kościół, skądinąd będący jedną z kilku najlepszych współczesnych realizacji sakralnych w kraju, co potwierdza wielu badaczy historii architektury i sztuki.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że cały teren Ursynowa Północnego był objęty, w chwili kończenia przez Doktorantkę rozprawy, czterema planami miejscowymi (dwoma uchwalonymi i dwoma w opracowaniu). Z jednej strony to chwalebny ewenement, z drugiej jednak ich granice przebiegające (jak to zazwyczaj w polskiej praktyce planistycznej ostatnich lat ma miejsce) wzdłuż osi układu drogowego - w tym al. KEN - sprawiają, że trudne jest wzmocnienie postulowanego od lat w tym rejonie zespołu zabudowy o charakterze i funkcjach śródmiejskich. Plany nie są też ze sobą dostatecznie skoordynowane, a także nieco odmiennie podchodzą do zastanego dziedzictwa urbanistycznego. Jak zauważa Doktorantka „ w rezultacie plany są w większym stopniu zapisem konfliktów przestrzennych, niż spójną wizją dalszego rozwoju przestrzennego obszaru” (str.379).

Doktorantka umiejętnie i ze znanstwem przedstawia w wielu miejscach pracy zmienne uwarunkowania ekonomiczne, prawne i polityczne w skali makro (którą można odnieść do całego kraju) i mikro (odnośnie miasta i dzielnicy) i ich wpływ na zmianę struktur przestrzennych omawianego zespołu osiedli.

Szczególnie ważnym dla prowadzonego w dysertacji wywodu jest syntetyczny podrozdział 8.5.*stan obecny, a stan projektowany* (str.358-359), w którym Pani mgr inż.arch. Krystyna II-

murzyńska podsumowuje stan zebranej przez nią podczas bardzo szczegółowych badań wiedzy i zaznacza na czym polegają główne (choć nie tylko) „różnice w funkcjonowaniu zespołu osiedli w stosunku do zakładanego (ponad 40 lat temu- przyp. rec.) modelu”. W kontekście Strategii Rozwoju Warszawy z 2018 roku zauważa zagrożenia dla istniejącej struktury przestrzennej, głównie ze strony deweloperów, które są charakterystyczne dla większości osiedli w dużych polskich miastach. Zauważa, że „po roku 2000 przekształcenia przestrzenne obszaru zaczęły przebiegać (...) w sposób niekontrolowany z punktu widzenia rozwoju przestrzennego zespołu osiedli”(str.378) Jako największy problem przestrzenny wielokrotnie zauważa realizację pod koniec XX w. zespołu dydaktycznego obecnej Akademii Vistula, która stanowi „zakłócenie zasady struktury przestrzennej” (str.378). Tym bardziej niezwykle cenne wydaje się autorskie opracowanie Doktorantki w postaci propozycji przekształcenia zabudowy Akademii Vistula i odtworzenia ciągłości terenów zielonych wzdłuż ul. Stokłosa (przedstawione na il.108, str.299). Jest to jeden z kilku ważnych elementów aplikacyjnych pracy, odnoszący się bezpośrednio do fragmentu struktury przestrzennej Ursynowa Północnego, który w wyniku wolnorynkowych przemian ucierpiał najbardziej.

Przedstawione w rozdziale 9. *Podsumowanie, wnioski, weryfikacja założonych tez pracy* (str. 370-388) wyniki badań Doktorantki mogą okazać się niezwykle cenne dla dalszych badań nad osiedlami mieszkaniowymi realizowanymi w drugiej połowie XX wieku, zarówno w Polsce, jak i innych krajach Europy. Za szczególnie cenne recenzent uważa określenie walorów przestrzennych wspólnych dla wszystkich wielkich osiedli mieszkaniowych a także tych, które są szczególnie charakterystyczne dla Ursynowa Północnego (tab. 8., str.387-388). Ogromną zaletą pracy jest wskazanie wytycznych ochrony wartości omawianego zespołu osiedli wraz z inspiracjami dla kształtowania nowej zabudowy mieszkaniowej, która i tak będzie tam realizowana. Interesująca jest także kolejna autorska propozycja Pani mgr inż.arch. Krystyny Ilmurzyńskiej, tym razem dotycząca skali planistycznej i jej socjologicznej warstwy – „Propozycja podziału przestrzeni Ursynowa Północnego pod kątem dominacji różnych grup interesów i światopoglądów” przedstawiona na il.145 (str.384) i omówiona w tekście ostatniej części dysertacji. W tym rozdziale w sposób wzorcowy Doktorantka, na podstawie prowadzonych w całym tekście pracy rozważań, udowadnia postawione cele pracy i tezy badawcze.

4. Podsumowanie, uwagi

Lektura dysertacji doktorskiej Pani mgr inż.arch. Krystyny Ilmurzyńskiej pt. *„Ewolucja przestrzenna Ursynowa Północnego w Warszawie w latach 1971-2018”* pozwala stwierdzić, iż jest ona dojrzałym opracowaniem naukowym, wykonanym w oparciu o dobrze dobrane kryteria i

metody badawcze, a także trafnie postawione pytania badawcze i tezy. Przedstawiony w niej problem przekształceń struktury przestrzennej osiedli mieszkaniowych w Polsce, jest wciąż aktualny, zwłaszcza wobec nieustającej presji ekonomicznej (zarówno ze strony deweloperów i zarządów spółdzielni) i chęci likwidacji części wspólnych, w tym przede wszystkim zabudowywania terenów zieleni osiedlowej. Sytuacja ta, powiązana z ogólnym kryzysem systemu planowania przestrzennego w naszym kraju może doprowadzić nawet do katastrofy ekologicznej, czego niechlubnym przykładem jest Kraków. Ponadto należy chronić wartościowe struktury urbanistyczne, stanowiące dorobek cywilizacyjny i XX-wieczne dziedzictwo urbanistyczne (określane w autorskich badaniach recenzenta jako „struktury dziedzictwa urbanistycznego”- Gyurkovich,2018). Przykładem takiej wartościowej struktury przestrzennej (pomimo przedstawionych na kartach rozprawy niedoskonałości) jest na pewno Ursynów Północny, którego ewolucja przestrzenna była przez wiele lat (od 1971 roku aż do początków XXI wieku) kontrolowana przez głównego projektanta- prof. Marka Budzyńskiego i prowadzony przez niego zespół. Ogromną wartością dysertacji jest przedstawienie całościowej historii rozwoju urbanistycznego tego obszaru, od założeń konkursowych, poprzez projekt pokonkursowy i jego realizację, a także zmiany koncepcji wynikłe z wielu szczegółowo omówionych przyczyn (w tym zewnętrznych i globalnych), aż do dnia dzisiejszego. Jak zaznaczono powyżej, szczególnie wysoko oceniono zarówno wykorzystanie wywiadów z twórcami zespołu osiedli, jako podbudowy naukowych rozważań teoretycznych, jak i aplikacyjny wątek pracy, w postaci autorskich propozycji projektowych Pani mgr inż.arch. Krystyny Ilmurzyńskiej, stanowiących prawdziwą twórczą kontynuację pierwotnej wizji projektowej. Mają one duży wpływ na całościowy odbiór i moją wysoką ocenę merytoryczną przedmiotowej rozprawy doktorskiej.

Nieliczne uwagi zostały zawarte w poprzednich częściach recenzji. Niektóre nie są zarzutami, lecz mają charakter polemiki z Doktorantką.

Podstawowym zarzutem jest zbyt mała wielkość większości ilustracji, co było już wspomniane powyżej (zwłaszcza, że dysertacja pisana jest dość dużą czcionką i drukowana jednostronnie, więc nie o oszczędność papieru tutaj chodzi). Szczególnie rażące jest to w przypadku 6 autorskich schematów, zamieszczonych jako wklejka A3 (il.127, str.334), z których przynajmniej 3 są nieczytelne poprzez zbyt mały rozmiar. Dodatkowo brak im legendy, co razi zwłaszcza w przypadku il.127 f – schematu terenów zielonych. Doktorantka poprzez niewielkie rozmiary autorskich schematów niepotrzebnie umniejsza swoje autorskie dokonania, kosztem niepotrzebnej ekspozycji danych statystycznych i innych elementów, które mogłyby się znaleźć w przypisach (patrz pkt.1 recenzji) ! Recenzent sugeruje, aby w przypadku publikacji książkowej

zadbać o jak największe rozmiary ilustracji. Sugerowane przeniesienie części danych z tekstu głównego do przypisów dolnych na pewno to umożliwi.

Niekiedy razi brak ilustracji, które pomogłyby w zrozumieniu tekstu (np. w podrozdziale 6.7 pomocny byłby schemat). Szkoda, że dla wielu omówionych w podrozdziale 7.9 obiektów architektonicznych, zrealizowanych po 2000 roku, nie zamieszczono w ogóle fotografii. Także schemat lokalizacji realizacji z lat 2000-2018 (il.143, str.351) jest zbyt ogólny, w stosunku bardzo szczegółowych opisów realizacji w tekście i wymaga od czytającego dokładnej znajomości opisywanego obszaru. Recenzent sugerowałby zamieścić w tekście odwołania do schematu i oznaczyć na nim poszczególne obiekty jako 1a,1b,...2a,2b, itd. oraz zamieścić fotografie obiektów w kontekście urbanistycznym.

Recenzent nie zgadza się z powtarzającym się w dysertacji stwierdzeniem, że „prze-strzenne połączenie placu przed kościołem oraz parku im. Jana Pawła II osłabia miejski wyraz placu”, zwłaszcza że w tym samym zdaniu Doktorantka stwierdza, iż połączenie to „zwiększa intensywność jego użytkowania” (str.339). Zatem tym samym, za Gehlem, raczej *zwiększa jego miejskość*. W historii urbanistyki można odnaleźć wiele przykładów, w których miejski plac otwiera się w kierunku parku, lub nawet krajobrazu otwartego, co wcale nie umniejsza jego miejskiego charakteru. Takimi placami są np.: Place de la Concorde w Paryżu, Piazzetta San Marco w Wenecji, Praça do Comercio w Lizbonie, czy chociażby Plac Centralny w Nowej Hucie w Krakowie. Zdaniem recenzenta, podkreślona szpalerami drzew długa oś parku dodatkowo uwypukla i wzmacnia kompozycyjne znaczenie ursynowskiego kościoła.

5. Konkluzja

W konkluzji recenzent pragnie podkreślić, że Doktorantka w sposób bardzo dobry oparowała warsztat naukowy i wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie naukowej *architektura i urbanistyka*. Znaczącym wkładem Pani mgr inż.arch. Krystyny Ilmurzyńskiej w dyscyplinę naukową *architektura i urbanistyka* jest określenie walorów przestrzennych wspólnych dla wszystkich wielkich osiedli mieszkaniowych a także tych, które są szczególnie charakterystyczne dla Ursynowa Północnego. O ogromną zaletą pracy jest wskazanie wytycznych dla ochrony wartości omawianego zespołu osiedli wraz z inspiracjami dla kształtowania nowej zabudowy mieszkaniowej, która i tak będzie tam realizowana. Podobne, bazujące na niniejszej rozprawie doktorskiej opracowania mogą powstać także dla innych zespołów osiedli o unikalnych wartościach przestrzennych i okazać się pomocne przy tworzeniu programów ich ochrony. Zwłaszcza, że zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, osiedla te stanowiąc

mogą realną alternatywę dla postępującej eksurbanizacji (co Doktorantka zaznacza w *Podsumowaniu*). Przeprowadzony w pracy doktorskiej wywód pozwolił zrealizować przyjęte cele badawcze oraz udowodnić postawione tezy w postaci zaprezentowanych wniosków, w tym także propozycji aplikacyjnych.

Recenzent stwierdza niniejszym spełnienie przez Panią mgr inż.arch. Krystynę Ilmurzyńską w rozprawie doktorskiej pt. „*Ewolucja przestrzenna Ursynowa Północnego w Warszawie w latach 1971-2018*” merytorycznych kryteriów i wymogów wynikających z Ustawy o Stopniach Naukowych i Tytule Naukowym, z dnia 14.03.2003 roku, wraz z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 27.09.2017 r. poz. 1789), oraz stosownych Rozporządzeń MNiSzW. Tym samym wnosi do Dziekana i Rady Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej o kontynuację procedury, przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Pani mgr inż.arch. Krystyny Ilmurzyńskiej do publicznej obrony. A także, w przypadku jej pozytywnego przebiegu oraz w przypadku spełnienia wymogów formalnych wynikających z ustawy i stosownych rozporządzeń do wyróżnienia jej pracy doktorskiej.

dr hab.inż.arch. Mateusz Gyurkovich

Kraków, 18.07.2019